

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Samspel i förskolan
Observationsstudie på en förskola

Petra Linusson och Karolina Nilsson

”Barn och ungas uppväxtvillkor/ LAU370”

Handledare: Jan Strid

Examinator: Annika Bergström

Rapportnummer: Vt08-2432-01

Abstrakt

Titel: Samspel i förskolan, observations studie på en förskola

Författare: Karolina Nilsson, Petra Linusson

Termin och år: Vårterminen 2008

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Jan Strid

Examinator: Annika Bergström

Rapportnummer: Vt08-2432-01

Nyckelord: Samspel, barn, pedagog, kommunikation

Sammanfattning:

Syftet med vår undersökning är att fördjupa oss i ämnet samspel och undersöka hur ett samspel fungerar i en förskola mellan pedagog och barn. För att få svar på vårt syfte har vi ställt oss följande frågor.

Hur ser ett bra fungerande samspel ut?

Är det viktigt att pedagoger som arbetar i förskolan har kunskap om samspelets betydelse?

Hur fungerar samspelet i matsituationer?

Hur fungerar samspelet i samlingar?

Hur fungerar samspelet ute på gården?

För ett bra fungerande samspel mellan pedagog och barn säger tidigare forskning: för att samspelet skall fungera bra behöver pedagogen lyssna och samtala med barnen, samt upprepa vad barnen säger för att vara säker på att den har förstått barnet rätt. I samspelet behöver pedagogen bekräfta barnen och vara medveten om sin definitionsförmåga gentemot barnen. En pedagog bör ha en självreflektion och känna barnen i barngruppen. I förskolan vi var och observerade på visade på ett bra fungerande samspel och pedagogerna hade den kunskapen om samspelets betydelse. Pedagogerna lyssnade på barnen och var intresserade av vad barnen hade att säga. Pedagogerna på förskolan anser vi har en självreflektion, det kan vi se eftersom de inte förkastar vad barnen har att säga.

Utifrån forskningen som vi har läst anser vi att det är av stor vikt att blivande pedagoger har en god kunskap om samspelets betydelse. Med ett bra samspel anser vi underlättar inläring, det menar vi med att barnen en trygg och tillåtande relation med pedagogerna blir lusten till att lära större. Innan vi fokuserar oss på inläring anser vi, som forskaren Hundeide att man måste bygga en trygg relation med gruppen. Det vi slutligen kan fråga oss är varför inte samspelet fungerar bra på många förskolor? Har inte alla pedagoger den medvetenheten eller kunskapen om samspelets betydelse.

Förord

Under vår tid i utbildningen har vi förstått att det sociala samspelet med andra i vår omgivning är grunden till människans utveckling. Tyvärr upplever vi att samspelet mellan pedagog och barn inte alltid fungerar på ett bra sätt ute på en del förskolor och skolor. I vårt examensarbete vill vi fördjupa oss i hur ett samspel fungerar ute i en förskola. För att få en djupare förståelse för samspelets betydelse har vi fördjupat oss i forskning inom detta ämne. Litteraturen delade vi upp mellan oss och observationen gjorde vi tillsammans på en förskola. Allt material har vi bearbetat tillsammans. Vi vill tacka de på avdelningen som vi observerade, utan dem skulle detta aldrig ha gått. Vi vill tacka vår handledare Jan Strid för all hjälp under arbetets gång. Tack Martin, Petras granne, för att du tog dig tid att läsa igenom vårt arbete.

Petra & Karolina

Begreppsmall

Pedagog: I vårt arbete har vi valt att kalla både barnskötare och förskollärare för pedagoger.

Omsorgstagare: Vi har valt att skriva omsorgstagare när vi nämner ICDP (International Child Development Programme) på grund av att detta program riktar sig mot både pedagoger, vårdnadshavare och sjukvårdpersonal. Hundeide (2002) skriver även omsorgstagare när han nämner förskolan. Vi har dock valt att skriva pedagog vid dessa tillfällen.

Samspel: Det vi menar med samspel är hur pedagogen bemöter barnet i olika situationer i förskolan.

Respekt: Med respekt menar vi att pedagogen tar barnet på allvar. Genom att pedagogerna lyssnar och är intresserad över vad barnet vill utan att förminska barnet.

VFU: Verksamhetsförlagd utbildning

Innehållsförteckning

1. Bakgrund	6
1.1 Syfte	7
1.2 Frågeställningar	7
2. Tidigare forskning	8
2.1 Allmänt om kommunikation	8
2.2 Samspel och kommunikation	8
2.3 Samspel och identitetsutveckling	9
2.4 samspel och kommunikation med barnet i förskolan	10
2.4.1 Pedagogens roll enligt Bae:	11
2.4.2 ICDP- vägledande samspel	12
2.4.3 Så här kan det se ut på förskolor	13
2.5 Sociokulturellt perspektiv	14
3. Läroplanen för förskolan (Lpfö98)	16
4. Metod	17
4.1 Observation	17
4.2 Intervju	17
4.3 Hur vi gick till väga	18
4.4 Kvalitativ studie	19
4.5 Tolkning	19
4.6 Etiska dilemman	20
5. Resultat och analys	21
5.1 En dag på förskolan	21
5.2 Veckans aktiviteter	21
5.3 Resultat och analys av observation	22
5.3.1 Observation ett	22
5.3.2 Analys av observation ett	23
5.3.3 Observation två	24
5.3.4 Analys observation två	24
5.3.5 Observation tre	25
5.3.6 Analys av observation tre	25
5.3.7 Observation fyra	26
5.3.8 Analys observation fyra	26
5.3.9 Observation fem	27
5.2.10 Analys observation fem	27
5.2.11 Observation sex	28
5.2.12 Analys av observation sex	28
5.3 Sammanfattning av resultat och analys	29
6. Diskussion	30
6.1 Diskussion runt samspelet på förskolan	30
6.2 Våra egna reflektioner om samspelet	31
6.3 Slutsats	32
7. Referenslista	33
Bilaga 1	34
Bilaga 2	35

1. Bakgrund

”Det är barnen som erövrar omvärlden, vi vuxna kan bara skapa möjligheter för detta genom att vi stödjer, möter och utmanar deras lustfyllda lärande”(Pramling, Samuelsson & Sheridan, 1999:9). För att kunna skapa dessa möjligheter måste man som pedagog lyssna på vad barnen har att säga för att kunna förstå och hjälpa dem (Bae, 1996:145-164). Dessa tankar är något som har präglats oss under hela vår utbildning. I Lpfö 98 står det att *”Förskolan skall vara en levande social och kulturell miljö som stimulerar barnen att ta initiativ och som utvecklar deras sociala och kommunikativa kompetens”* (Läraryrket, 2007:27). I ett sociokulturellt perspektiv menar man att det är i samspelet som vi formas till de individer vi är och det är i kommunikationen och samspelet som utvecklingen sker av människan. Utan den sociala kommunikationen och samspelet mellan människor hade inte mänskligheten varit där den är i dag (Säljö, 2000: 11-28 & Dysthe, 2003: 31-55). I förskolans läroplan står det att pedagogen har en uppgift att fostra barnet till en god självständig medborgare till framtidens samhälle (Läraryrket, 2007: 26-27). Med det sociokulturellt perspektivet och läroplanen i bakhuvudet anser vi, att en av de viktigaste uppgifterna en pedagog har är att skapa förutsättningar för en samspelsmiljö där barnen får möjlighet till att utveckla sin sociala kompetens, därmed utvecklas barnen till självständiga medborgare med god självkänsla. Skapar man goda relationer till barnen blir de trygga och då skapas optimala förutsättningar för ett lustfyllt lärande. Därutav ser vi som blivande pedagoger hur viktigt det är med goda kunskaper om hur ett bra samspel med barnen bör fungera.

Eftersom vi inser vikten av ett bra samspel i den pedagogisk verksamhet för barns mentala och emotionella utveckling, vill vi undersöka hur samspelet verkligen fungerar ute i verksamheten. Under några av våra VFU perioder har vi upplevt att samspelet inte alltid fungerar på ett bra sätt. Vi upplevde att pedagogerna inte lyssnar till barnen eller tar barnens upplevelser på allvar. Vi anser för att ett barn skall skapa sig en god bild av sig själv behövs det pedagoger som är intresserade utav barnen samt bemöter barnen med respekt. Niss, Hindgren och Westin skriver, förutsättningar för att ett barn skall utveckla en stark tro på sig själv krävs det att pedagogerna har ett positivt intresse och engagemang i barnet (Niss, Hindgren & Westin 2007:1-2). För att kunna undersöka hur ett samspel fungerar i en verksamhet har vi varit ute på en förskola och observerat hur pedagogerna samspekar med barnen. Vi har varit på en förskola med en avdelning med barn i åldern 3-5 år. Vi har observerat tre pedagoger i deras vardagliga arbete med barnen samt intervjuat pedagogerna för att få en djupare förståelse för de situationer vi har observerat.

Vi inleder arbetet med vårt syfte och våra frågeställningar. För att få reda på vad forskare har sagt i ämnet har vi studerat aktuell forskning som berör ämnet samspel. Därefter går vi in på vårt val av metod och kvaliteten kring vår undersökning. Efter metoddelen går vi in på resultat och analys. Vi har valt att väva in resultat och analys under samma rubrik för att göra det enklare att läsa vår uppsats. Vår uppsats avslutas med en reflekterande diskussion och slutsats.

1.1 Syfte

Syftet med vår undersökning är att fördjupa oss i ämnet samspel och undersöka hur samspelet fungerar i en förskola mellan pedagog och barn.

1.2 Frågeställningar

Hur ser ett bra fungerande samspel ut?

Är det viktigt att pedagoger som arbetar i förskolan har kunskap om samspelets betydelse?

Hur fungerar samspelet i matsituationer?

Hur fungerar samspelet i samlingar?

Hur fungerar samspelet ute på gården?

2. Tidigare forskning

Här kommer vi att redogöra för vad olika forskare har sagt om samspel samt hur man ser på kommunikation och samspel ur ett sociokulturellt perspektiv.

2.1 Allmänt om kommunikation

Genom samspelet med andra blir det möjligt för oss att dela våra upplevelser med vår omgivning, men det innebär också att vi möter oss själva. Det är i andras reaktioner som vi ser vilka vi är. Det är personen vi möter som är vår spegelbild. Det innebär att det är den personen som vi möter som bekräftar vår person och det formar mig till den individ jag blir. I en kommunikation mellan två individer är båda två aktiva i samspelet. Enkelt kan vi säga att kommunikation mellan två personer fungerar så att en pratar och den andra lyssnar. Problematiken är att det inte går att göra det så enkelt, utan den som pratar lyssnar samtidigt in mottagarens reaktioner. Det innebär i sin tur att den som lyssnar sänder meddelande samtidigt som den lyssnar. När vi kommunicerar har vi en tanke med det vi säger. Vi hoppas att vi förmedlar det på ett sådant sätt så att mottagaren tolkar budskapet på samma sätt som jag vill att personen som vi kommunicerar med skall förstå budskapet. Samspelet sker via många samtida kanaler: språk och tal, mimik och ögonkontakter, gester och kroppsrörelser, avstånd och lukter. Det är det samfälliga resultatet som är det viktiga (Nilsson & Waldermanson, 1990:9-14). Den mänskliga kommunikationen är också på många sätt unik och skiljer sig från andra arter. Genom kommunikationen tolkar vi in situationer och lär oss av dem och kunskap förs vidare. Det är på grund av vår kommunikation som den mänskliga kunskapen är skapad. Det är genom den mänskliga kommunikationen och samspelet som utveckling sker (Säljö, 2000:35).

2.2 Samspel och kommunikation

Nilsson och Waldermanson (1990:29-49) menar att vi kommunicerar och samspekar dagligen med andra människor i vardagen. Kommunikationen och samspelet sker även då vi inte för en verbal dialog med varandra. Vi föds in i en social och kulturell kontext och agerar och tolkar vår värld utifrån den. I samspelet mellan människor påverkar de varandra och det speglas utav den sociala och kulturella kontexten. Det innebär att de är formade utav den sociala och kulturella norm som gäller i det samhälle de lever i. Kommunikationen är ett redskap för att få kontakt med andra människor i olika sammanhang och syften. Vilket resultat vi får av vår kommunikation beror på hur duktiga vi är på att kommunicera. Genom att finslipa vårt sätt att kommunicera kan vi förhindra onödiga störningar i kommunikationen. Ett sätt är att lära sig hur vi tolkar andra människor och hur vi uppfattas av andra. En viktig grogrund för kommunikationen är att vi har en god självbild och självkänsla. Hur jag uppfattar mina medmänniskor och samspelet med dem beror på vilken bild jag har av mig själv, samt vilken person jag är. Har jag en positiv bild utav mig själv bemöter jag mina medmänniskor oftast på ett positivt sätt, har jag däremot en negativ bild utav mig själv kommer jag troligen att bemöta mina medmänniskor på ett negativt sätt. I samspelet med andra människor formas vår identitet och personlighet. Vår personlighet utsätts ständigt för omvärderingar och förändringar allt eftersom vi skaffar oss nya erfarenheter i nya möten med andra människor. En person som blir "nonchalerad" och får uppleva att "du finns inte, du är ingen" i ett längre tidsperspektiv kan dess identitet upplösas. En person som blir avvisad dagligen har stor risk för att hamna i psykisk ohälsa. Via våra erfarenheter, sinnen och begrepp skapar vi vår bild av yttervärlden och bilden av oss själva. Vår bild av verkligheten hjälper oss att tolka in vad andra säger och gör. De personer som uppfattar och tolkar omgivningen ungefär som man själv gör, de känner vi större samhörighet med. Personer med

en annan uppfattning än vår egen kan vi ha svårt för att förstå, till och med svårt att komma överens med. Det beror på att vi har olika bilder av världen. Vår varseblivning har stor påverkan hur vi kommunicerar med våra medmänniskor (Nilsson & Waldermanson 1990:29-49). *"Social varseblivning handlar om hur vi uppfattar andra människor, hur vi tillskriver dem egenskaper och avsikter och hur vi tolkar vad de gör"* (Nilsson & Waldermanson 1990:49). När vi möter personer för första gången sätter vi lätt in dem i olika fack beroende på hur de klär sig, hur de för sig och hur de talar, men även var de kommer ifrån kan ha betydelse för hur vi uppfattar en person. Nackdelen med stereotypa bilder av människor är att det kan påverka vårt handlande (Nilsson & Waldemarson 1990:49-63).

Att kunna lyssna är en viktig egenskap i kommunikationen. Det innebär inte att enbart sitta passivt och lyssna och kunna återge det den som talat har sagt utan det gäller även att kunna förstå så att inte några missförstånd skall uppstå. Att lyssna innebär inte enbart att höra utan även tolka in vad den andre har att säga och bekräfta samt läsa av omgivningen, men man planerar också för sitt eget tal (Nilsson & Waldemarson 1990:85- 97)

2.3 Samspel och identitetsutveckling

För ett barns identitetsutveckling är det viktigt att det har pedagoger som uppmärksammar vad barnet är upptaget och intresserat av. När barnet känner att det duger precis som det är blir det början på barnets identitetsutveckling. Det gäller att barnet får möjlighet att röra sig i olika sammanhang, få vara med om olika möten, bestämma själv över sina val och få möjlighet att möta en rikare variation av olika erfarenheter. När barnet är med om de olika mötena hjälper pedagogen barnet att kunna förstå sig självt och det som barnet upplever. Det är viktigt att barnet får en möjlighet att möta en pedagog som visar barnet respekt genom att det får ett positivt gensvar från sin omgivning. När detta sker det är då som barnet känner att det har ett lustfyllt lärande och får en lust till ett livslångt lärande. Som pedagog är det också viktigt att bejaka barnets tankar och utmana dem (Pramling Samuelsson & Sheridan 1999:66-88). *"Det är barnen som erövrar omvärlden, vi vuxna kan bara skapa möjligheter för detta genom att vi stödjer, möter och utmanar deras lustfyllda lärande"*(Pramling Samuelsson & Sheridan 1999:9) Barn föds med en förmåga att uppfatta och förstå sin omvärld. Det är utifrån sina erfarenheter som barnet anpassar sig till sin omgivning. Det är via kommunikationen i mötet med andra människor som vi skapar en gemensam relation till omvärlden. Detta sker genom att olika perspektiv smälter samman. Genom kommunikationen har barnet möjlighet att skapa en förståelse för sin omgivning och blir på så sätt en del i vår kultur (Pramling Samuelsson & Sheridan 1999:9-29).

Det är i mötet med andra människor som barnet skapar sig sin erfarenhet och det är en förutsättning att barnet har trygga vuxna omkring sig för barnets sociala kompetensutveckling. I den sociala kommunikationen skapar barnet sig en kulturell kompetens, i de vardagliga gemensamma aktiviteterna och handlingarna i kulturens institutioner förankras barnets identitet och självuppfattning (Sommer 2005:116-224). Enligt Niss, Hindgren och Westin (2007:3) säger Daniel Stern, spädbarnsforskare, anser att samspelet mellan andra människor är helt avgörande för barnets utveckling. Därmed så förkastar Stern Freuds teori om utvecklingsfaser där vissa utvecklingsfaser sker i en viss tid i människans liv. Där Freud menar att det som sker under en viss utvecklingsfas inte går att rätta till senare i livet. Stern menar att allt som händer under livet påverkar och förändrar oss enligt.

Därmed menar Stern att det aldrig är för sent att ändra på en negativ utveckling hos barnet till en positiv utveckling. Det innebär exempelvis att ett barn som har dåliga relationer med sina föräldrar kan kompensera det med goda relationer till andra vuxna, exempelvis pedagoger på en förskola. Det innebär att man alltid kan förändra ett barns förutsättningar till det bättre (Niss, Hindgren & Westin 2007:3).

Psykologen Gunilla Niss, Lisbeth Hindgren pedagogisk handledare och skolledaren Marjut Westin menar, att vår uppfattning av barnet har stor betydelse på hur vi bemöter barnet. Våra attityder och vårt beteende tar barnet efter. Pedagoger bör visa ett positivt intresse och engagemang för barnet är en förutsättning för att barnet skall utveckla en stark tro på sig själv. Det utgör grunden för barnets känslomässiga, sociala och kognitiva utveckling. Ett barn som känner sig omtyckt och respekterat får bättre självkänsla samt får tillgång till sina förmågor, personliga resurser och kunskaper på ett bättre sätt. En individs presentationer och resursutveckling påverkas i samspelet med andra individer. Det hela handlar om att det finns goda, trygga relationer mellan vuxna och barn. Där vuxna har ett genuint intresse för barnet gör det ingen skada om man som vuxen tappar tålamodet, trygga barn klarar av det. Det visar bara på mänsklighet, för det finns inga vuxna som aldrig blir trötta och irriterade (Niss, Hindgren & Westin 2007:1- 2).

Forskaren Eva Johansson skriver om att människan till sin natur är intersubjektiv. Med intersubjektivitet menar hon att vi har en grundtillit till andra människor och vi är från första stund involverade i kommunikation med andra och med världen. Intersubjektiviteten som utgångspunkt i de pedagogiska mötena med barns livsvärldar är av stor vikt i barns lärande. Det handlar som pedagog om att möta barnens olika livsvärldar och komma ihåg att dessa har stor inverkan på barnens lärande. För att dessa möten ska kunna ske krävs det att pedagogen åstadkommer ett samspel mellan pedagog och barn. Johansson menar, att som pedagog till små barn krävs det en närhet, inte en distans, det är precis därför man behöver möta barnen där de befinner sig, alltså utifrån deras livsvärldar (Johansson, 2003:11).

2.4 samspel och kommunikation med barnet i förskolan

Om man går tillbaka till när våra föräldrar var små, var den vuxnes huvudsakliga uppgift att få barnet att lyda. I dagens roll som vuxen är det viktigt att få barnet att veta vad det vill samt att barnet ska kunna förstå sina handlingar. En viktig uppgift som den vuxne har är att även hjälpa barnet att förstå och ta hänsyn till andras upplevelser. Pedagoger i förskolan har möjlighet att använda barnets erfarenheter och på så sätt hjälpa dem i denna ansvarskultur som vi lever i. Det handlar om att barnet ska vara delaktiga i verksamheten och belysa vikten av att dela med sig till andra. Winnicott menar på att vi vuxna skall ha barnet i våra tankar, för det vi tänker om barnet påverkar vår omsorg om barnet enligt Niss, Hindgren och Westin (2007:3-26). Pramling Samuelsson och Sheridan anser som Winnicot och påpekar att de förväntningar som pedagogerna har på barnet har en stor betydelse för barnets identitetsskapande och språkutveckling. Om pedagogen förväntar sig att barnet har något meningsfullt att säga så lyssnar man på barnet ordentligt. När man lyssnar på barnet och är intresserade av vad de säger känner barnet att det blir hört. Det handlar om att inte tala över huvudet på barnet utan tala med barnet. Det är viktigt att ha en bra attityd som pedagog. Den attityd man har som pedagog avspeglar hur barnet blir. Det är via kommunikationen som man prövar sina idéer, får möjlighet till utmaningar. Det gäller att pedagogen är duktig på att kunna kommunicera på en nivå där pedagogen kan möta och utmana barnet. Det handlar om att kunna lyssna aktivt som pedagog och se sina egna förgivettaganden om hur barn lär sig.

Det är även viktigt att kunna tolka och se barnet utifrån var barnet befinner sig och vad barnet ser och hör. Det är lika viktigt att kunna kommunicera aktivt och demokratiskt med barn, kollegor och föräldrar (Pramling Samuelsson & Sheridan 1999: 66-84 & 137-138).

Pramling Samuelsson och Sheridan anser att pedagogens uppgift är att hjälpa barnet att fungera i den sociala och kulturella kontext som de lever i. Pedagogerna måste se barnets intresse och se till att bemöta barnet positivt och på så sätt stimulera barnet till att vilja lära sig. Det är viktigt att ta till vara barnets intresse som pedagog för att barnet skall känna sig kompetent och uppskattat. Genom att ta till vara på barnets intresse leder det till att barnet får en ökad självförståelse. Pedagogens uppgift är att skapa meningsfulla situationer via samtal, där pedagogerna bör samtala om sådant som barnet är intresserad av. Som pedagog gäller det att man använder uttrycksformer som är på barnets nivå eller en nivå ovanför barnets egen uttrycksförmåga för att vidareutveckla barnet tankar genom att man för in samtalet på ämnen som är okänt för barnet. I samtalet måste det finnas en ömsesidighet och ett givande och tagande från båda parterna (Pramling Samuelsson & Sheridan 1999: 66-84). Vikten av goda dialoger med barnet skriver även Niss, Hindgren och Westin om. Pedagogens ansikte blir barnets spegel. Det är i bemötandet som barnet får svaret vem är jag? (Niss, Hindgren, Westin 2007:2). Som vi har nämnt ovan är det viktigt med dialoger. Karsten Hundeide skriver om tre typer av dialoger i barnets utveckling, vilka utvecklas mellan pedagoger och barn på förskolan. Dialogerna som Hundeide nämner är:

- *Den emotionella dialogen:* Den handlar om att pedagogerna imiterar eller känner av barnets stämningsslag och initiativ. Med det menas att pedagogerna utgår från vad barnet är intresserad av. Utifrån denna bakgrund bekräftar pedagogerna genom ett positivt bemötande av barnet. Det är viktigt att pedagogerna definierar barnet som en person som den kan identifiera sig med. Genom denna identifikation skall pedagogerna kunna uppleva barnens känslor, signaler och tillstånd. Det är en dialog som leder till en ömsesidig relation mellan pedagog och barn.
- *Den meningsskapande och utvidgande dialogen:* Barnet blir mer och mer utforskande av sin omgivning. Denna dialog handlar om att hjälpa barnet att sätta ord på sina upplevelser. Det gäller att man intar barnets perspektiv och följer barnet utifrån vad barnet har för intresse. Det som är poängen med att följa barnet utifrån dess perspektiv är att hela tiden följa och vägleda barnet till att komma vidare i sina tankevärldar. Om man vet hur barnet uppfattar situationen leder det till att barnet utvecklar en empatisk identifikation. Det är denna dialog som är avgörande för den sociala, språkliga och kognitiva utvecklingen för barnet eftersom man vet var barnet befinner sig.
- *Den reglerande och gränssättande dialogen* Detta handlar om att hjälpa barnet att bemästra både sig själv och omvärlden. Detta sker genom att pedagogerna vägleder barnet till att planlägga steg för steg och hjälpa dem att förutse konsekvenser av sina handlingar. Det handlar även om att man som pedagog samtidigt ska sätta gränser för de handlingar som inte är socialt accepterade.

(Hundeide 2006:76- 85)

2.4.1 Pedagogens roll enligt Bae:

Berit Bae, forskare vid Oslo universitet skriver, att pedagogerna är i en maktposition, och har en så kallade *definitions*makt. Det Bae menar är att pedagogerna har en position över barnet. Hur maktpositionen uttrycks speglas i hur pedagogerna kommunicerar med barnet och hur den sätter ord på barnets handlingar och upplevelser. Använder pedagogerna sin maktposition väl kan det hjälpa barnet att få självförtroende, självständighet samt att respektera sig själv och andra. Missbruket av definitionsmakten sker när den ena parten är överordnad den andra. Bae menar,

för att bedriva en bra kommunikation med barnet behöver barnet få en möjlighet till att få rätt till sin egen upplevelse. Det är viktigt att pedagogen kan skilja mellan vad som är sina egna tankar och barnets tankar. Samspel av denna typ leder till att barnet utvecklar ett självförtroende. För att kunna föra denna kommunikation behöver man som pedagog: ha *förståelse och inlevelse, visa bekräftelse, vara öppen och lyhörd och ha en bra självreflektion.* (Berit Bae 1996:145-164)

1. *Förståelse och inlevelse:* Pedagogen behöver inta barnet perspektiv och kunna förstå hur barnet förstår situationen. Alltså aktivt lyssna på vad barnet säger. Hon kallar detta för Anerkjennelse.

2. *Bekräftelse:* De handlar om att som pedagog lyssna till barnet och att visa med både kropp och tal att man har förstått barnet. Det är viktigt att se till att man har förstått barnet på det sätt som barnet uppfattar situationen. När man gör på detta sätt visar man för barnet att barnet har rätt till sin egen upplevelse.

3. *Vara öppen och lyhörd:* Det är viktigt att man som pedagog låter barnet berätta vad de tycker är viktigt och att man som pedagog behöver lugna sig och vänta in barnet.

4. *Självreflektion:* Att reflektera över sina egna upplevelser och skilja mellan vad som är min upplevelse och vad som är barnets upplevelse. Det handlar om att reflektera om hur vi upplever olika saker. Ju mer självreflekterad pedagogen är ju mer har den möjlighet att skilja mellan sina egen upplevelse och barnets upplevelse. Att vara självreflekterade innebär att inta barnets perspektiv på sig själv samt tänka sig in i huruvida ens egna handlingar kan ses utifrån barnets synvinkel. Genom att kommunicera med att man till exempel frågar barnet direkt hur de upplever situationen. Om man gör detta ofta är det lättare att veta att barnet verkligen säger vad den tycker och inte vad barnet tror att pedagogen tycker att den ska säga (Berit Bae 1996:145-164).

2.4.2 ICDP- vägledande samspel

Hundeide skriver om ICDPprogrammet, det står för "International Child Development Programme". Det är en norsk stiftelse med internationella kontakter av experter på bland annat omsorg och undervisningsprogram som möter barnet i olika sammanhang. Programmet är tänkt som förebyggande arbete som utgår från omsorgsgivarens egna uppfattningar och erfarenheter, istället för undervisning betonas samspel. Det finns många andra program som riktar sig till barns omsorgsgivare, med utgångspunkten att barn skall ha aktiviteter och leksaker som är anpassade efter barnets utveckling. Det har visat sig ha en positiv effekt på barns utveckling, men problemet är att det skapas ett beroende av experter och handböcker. Utgångspunkten för ICDP är att människan är en social varelse. Emde hävdar att det tidiga samspelet är en viktig del hos barnet utgör grunder för utveckling hos barnet enligt Hundeide (2002: 13-25).

För att barnet skall skapa trygga relationer till människor krävs att det finns långsiktiga och positiva relationer med barnets närmaste omgivning. I det här fallet handlar det oftast om goda relationer med föräldrar och den närmsta släkten. Det är även viktigt att barnet skapar sig goda vänskapsrelationer med kompisar i sin egen ålder, men även bland andra vuxna. Skulle förhållandet barn- förälder relationen vara negativt räddas det av positiva förhållanden med andra vuxna (Hundeide, 2002: 13-25).

ICDP i förskolan innebär att vi som pedagoger är lyhörda inför barnens intressen och engagemang, att vi tar oss tid med barnen, delar erfarenheter med dem och förmedla meningen med lärandet. Att vara delaktig, vägleda och hjälpa barnet att genomföra sina ambitioner, sätta ord på det som det upplever, det är då som barnets erfarenheter utvecklas. Enligt Hundeide har det visat sig genom forskning att den här formen av samspel med barnet har stor betydelse för barnets kognitiva och sociala utveckling. Han skriver också att innan lärandesamspelen börjar måste det först skapas ett positivt känslomässigt samspel. Det bästa sättet att skapa känslomässigt samspel är genom att vara lyhörd och visa sitt intresse för barnet samt att uppmuntra barnet i det som barnet gör. Genom att bekräfta barnet på ett positivt sätt stärker vi deras självförtroende samt hjälper det att förstå och skapa mening med det som barnet upplever. Hundeide (2002:73-83) skriver, tyvärr är det så att många får en negativ bekräftelse från sin pedagog. Det kan leda till att barnet blir trotsigt och oroligt. Fortsätter detta i ett längre perspektiv är risken att pedagogen förlorar inflytande över barnet. I sin tur kan det leda till att tillitsförhållandet bryts och barnet känner att det inte är uppskattat. Bryts tillitsförhållandet leder det till att barnet inte vill samarbeta och istället trotsar eller blir aggressivt eller passivt. Ett sätt som pedagoger kan hjälpa barnet till en positiv utveckling är genom att hjälpa det att planera och kontrollera sina handlingar. Det innebär att, i både planerade och oplanerade situationer, hjälpa barnet att handskas med situationen. Ett exempel kan vara när ett barn skall bygga ett torn av klossar, då kan det behöva vägledning i början hur det skall planera det hela för att lyckas med sitt projekt. Allt eftersom barnet blir skickligare får det genomföra mer och mer själv. Hundeide skriver att det är i samspelet med pedagogen som förmågan till självkontroll kommer men det gäller även att ge barnet utmaningar som de till slut klarar av. Barnet behöver lösa problem självt för att utveckla en handlingsförmåga. Överbeskyddas barnet hela tiden är risken att det inte utvecklar en självsäkerhet och några färdigheter att möta problem som det kommer att råka ut för under livets gång (Hundeide 2002: 73-83).

2.4.3 Så här kan det se ut på förskolor

Eva Johansson har bedrivit en undersökning av den pedagogiska verksamheten bland de yngsta barnen i förskolan. I undersökningen ingick det trettio förskolor respektive 30 arbetslag. Det Johansson kom fram till var att pedagogerna förde tre olika slags samtal med barnen på förskolan (Johansson, 2003:11):

Pedagogiska samtal: Pedagogen kommunicerar ständigt med barnet i många olika vardagliga situationer. Pedagogen bekräftar det barnet uttrycker, upprepar och hjälper barnet att utvidga det barnet kommunicerar. För att förstå barnet ställer pedagogen frågor för att hjälpa barnet att utveckla sina tankar samt att uppmärksamma barnet på ord och begrepp. Den kommunikation som bedrivs rör oftast den specifika situationen som barnet och pedagogen befinner sig i för tillfället. Ibland kan det förekomma en dialog om företeelser som är utanför den aktuella situationen. Det är viktigt att bemöta barnet med respekt och att pedagogen är lyhörd samt är närvarande både fysiskt och psykiskt. Pedagogen försöker ge barnet tid och möjlighet att visa vad barnet är intresserat utav. För pedagogen är det viktigt med ögonkontakt med barnet. Man lyssnar intresserat på vad barnet säger och försöker förstå vad barnet menar.

Instruktionssamtal: Pedagogerna bedriver ett samspel där den vuxne är distanserad genom negativa kommentarer, tillsägelser och korrigeringar. Vardagliga situationer som matsituationer och påklädning av kläder tas inte tillvara för kommunikativa samspel med barnet. Samtalen påminner mer om instruktioner, än en dialog för det förekommer inget samspel i samtalet. Syftet är att barnet ska lära sig något men Johansson undrar vilket lärande som är möjligt i denna kommunikation.

Distanserat samtal: Författaren menar att det kan förekomma ett distanserat samtal mellan pedagog och barn. I detta samtal förekommer det ingen emotionell närhet eller respekt för barnet.

Det pedagogerna vanligtvis gjorde på förskolorna var att kommunicera med en blandning mellan *pedagogiska samtal*, *introducerade samtal* och *distanserade samtal*. Fast Johansson har kommit fram till dessa olika dialoger vill hon påpeka att pedagogerna förhåller sig inte till barnen på ett negativt sätt, snarare tvärtom. Pedagogerna talar ofta i vänlig ton och på barnens initiativ. Pedagoger pratar vanligtvis om det som sker här och nu med barnen, man talar om det som händer i den aktuella situationen. Det är sällan det förekommer en dialog som går bortom den aktuella situationen, som att pedagogen gör jämförelser med andra sammanhang och problematiserar det som händer (Johansson 2003:195-220).

2. 5 Sociokulturellt perspektiv

I ett sociokulturellt perspektiv är kommunikationen och samspelet viktiga bitar i människans utveckling. Utan den sociala kommunikationen och samspelet mellan människor hade inte mänskligheten varit där den är idag. Olga Dysthe skriver att det som skiljer människan från andra arter är att vi utvecklar fysiska, tekniska och semiotiska redskap (Dysthe 2003:31-55). Med redskap menas både de fysiska och intellektuella redskap som vi använder oss av för att förstå den värld vi lever och handlar i (Säljö, 2000:11-28). Dessa redskap är tidigare generationers erfarenheter och insikter, genom att använda dessa redskap utnyttjar vi tidigare erfarenheter, vi uppfinner inte hjulet en gång till. I den här processen är kommunikationen och samspelet mellan människor av stor vikt och enligt det sociokulturella perspektivet är det genom kommunikation som resurser skapas och förs vidare (Dysthe, 2003:31-55). Även Säljö menar att det mänskliga språket är unikt. Genom språket tolkar vi olika situationer och lär oss av dem. Det är en oerhörd viktig komponent för att skapa och kommunicera kunskap. Den kunskap som finns idag är skapad i stor utsträckning genom det mänskliga språket (Säljö 2000:35). Dysthe skriver att utifrån ett sociokulturellt perspektiv är det felaktigt att tro att språket är neutralt, det är snarare tvärtom. Det innebär att varje språklig kommunikation består av värderingar och är även bundna till situationen och de erfarenheter vi bär med oss. Dysthe skriver vidare att bli sociokulturell är att lära sig kommunicera. Genom att kommunicera får vi tillträde till vår kultur och gemenskap med andra människor. Allteftersom vi lär oss mer får vi större tillgång till fler områden och kan även påverka andra. Det är genom kommunikation som vi formas och formar andra. I ett sociokulturellt perspektiv är kommunikationen avgörande för människans lärande och utveckling. Redan i det lilla barnets utveckling och tillhörande i en kulturell kontext är kommunikationen viktig. Kommunikationen är även viktig för att barnet skall utveckla sitt tänkande (Dysthe, 2003:31-55).

Enligt Dysthe bygger det sociokulturella perspektivet vidare på ett konstruktivistiskt perspektiv på lärande. Skillnaden är att det sociokulturella perspektivet lägger större vikt vid att kunskap konstrueras i samspelet i en kontext. Dysthe menar att samspelet med andra i olika läromiljöer är avgörande för vad som lärs och hur det lärs. Lärprocessen är social och att få delta och tillhöra olika sociala grupper tillhör också lärandet (Dysthe 2003:41) Säljö skriver att lärandet sker hela tiden, det vi kan fråga oss är om det alltid är av godo. Vi behöver vara uppmärksamma på i vilken riktning utvecklingen och lärandet går samt fråga oss vad det är människor lär sig i olika situationer (Säljö 2000: 11-28). Grundaren till det sociokulturella perspektivet Lev Vygotsky menar att det inte går att bortse från miljön i barnets utveckling. Det går inte att skilja barnets utveckling och dess lärande åt. Han säger även att det sociala

samspelet och den sociala kulturen har stor betydelse för lärande och utveckling för individen (Claesson 2002: 29-33). För att förstå det som sägs i en dialog samt för att lärande skall uppstå, krävs det relationer (Dysthe 2003:95-111). För att förstå lärprocessen och för att kunna förstå hur relationer till andra konstruerar lärandet samt förmågan att kunna ta andras perspektiv är det viktig att ha en socialkompetens (Dysthe, 2003:126-132).

3. Läroplanen för förskolan (Lpfö98)

Att utveckla den kommunikativa kompetensen är något som även Lpfö 98 understryker. Därmed är det viktigt att pedagogen skapar goda möjligheter till ett bra samspel och god kommunikation, vilket ligger till grund för barnets eget identitetsskapande, men även förmåga att ta andra människors perspektiv.

”Förskolan skall vara en levande social och kulturell miljö som stimulerar barnen att ta initiativ och som utvecklar deras sociala och kommunikativa kompetens” (Läraryrket, 2007:27).

Som pedagog gäller det också att ha en kompetens i hur samspelet fungerar mellan människor och vad som ger goda förutsättningar till barns sociala och kommunikativa förmågor.

”Personalens förmåga att förstå och samspela med barnet och få föräldrarnas förtroende är viktigt, så att vistelsen i förskolan blir ett positivt stöd för barn med svårigheter” (Läraryrket, 2007:27).

Dessutom står det klart och tydligt att pedagogen skall visa respekt för individen och därmed skapa möjlighet för barnen att utveckla den empatiska biten hos sig själva.

”Alla som arbetar i förskolan skall visa respekt för individen och medverka till att det skapas ett demokratiskt klimat i förskolan, där samhörighet och ansvar kan utvecklas och där barnen får möjlighet att visa solidaritet och stimulera barnens samspel och hjälpa dem att bearbeta konflikter samt reda ut missförstånd, kompromissa och respektera varandra” (Läraryrket, 2007:29).

4. Metod

Nedan kommer vi att beskriva hur vi gått till väga med undersökningen och diskutera fördelar och nackdelar med vårt val av metod.

4.1 Observation

För att få svar på våra frågor har vi valt att gå ut och göra en fallstudie i form av observation av en förskolegrupp. Det finns en del nackdelar med observation, bland annat att det är tidskrävande, men vi anser ändå att det är ett bra medel för att samla information om verbala yttrande, relationer mellan individer, känslouttryck och liknande. En fallstudie menas med att vi går ut och studerar en enskild grupp för att få fram kunskap och djupare förståelse i det ämne som vi valt att studera. Fördelen med en fallstudie är att vi får ett mer djupgående resultat och att det är kontextberoende. Det går inte att skilja det vi observera från kontexten (Stukát 2005:30-53).

Att observera kräver mycket tid utav observatören och det är viktigt att observatören planerar innan den går ut för att observera. En annan nackdel med observation som undersökningsmodell, kan vara att man inte vet om det är ett spontant beteende som personen man observerar visar (Patel & Davidson, 2003: 86-88). Observation är ändå en fördel när man vill ta reda på vad människor faktiskt gör i olika situationer (Stukát, 2005: 30-53), alltså fånga beteende och skeende i ett naturligt sammanhang och som inte är beroende på vad personen har för minnesbild ifrån en specifik situation (Patel & Davidsson, 2003:86-88). Observationen är tagen direkt från sitt sammanhang och resultatet kan lätt begripas och det är ett stabilt underlag för fortsatt analys och tolkning (Stukát 2005:30-53). Genom att vi observerar samspelet i en förskolegrupp är observationen tagen direkt ur sitt sammanhang. Därmed kan vi lättare förstå resultatet.

Det vi först måste komma fram till är vilka sorters observatörer vi skall vara. Som observatör kan man vara deltagande observatör, icke deltagande observatör, och känd eller okänd observatör. Vi valde att vara en känd icke deltagande observatör. Med att vara känd observatör menas med att barnen och pedagogerna vet att vi är där och observerar. Icke deltagande observatör menas med att vi inte är med i verksamheten utan vi står bredvid och observerar olika situationer som uppstår på förskolan (Patel & Davidson, 2003: 95- 98). Anledningen till att vi valde icke deltagande observation var att vi ville se pedagogernas samspel med barnen. Som deltagande observatör är det svårt att se detta samspel. Det är viktigt som observatör att ta hänsyn till att individerna i observationsstudien kan påverkas av att vi är närvarande, därmed kan deras beteende ändras. Därför bör man innan man börjar observera avvakta en stund så att individerna hinner vänja sig vid observatörens närvaro. Det kan underlätta för barnen och pedagogerna till att deras vanliga beteende återkommer och därmed få en så rättvisande bild utav situationerna som möjligt (Patel & Davidson, 2003: 95-98).

4.2 Intervju

Dysthe skriver för att studera en lärare behöver vi först ta reda på hur de tänker och handlar utifrån deras erfarenhet (Dysthe, 2003: 31-55). Av den anledningen förstärker vi vår observation med intervjuer med lärarna på förskolan för att vi ska få en så bra tolkning av situationerna som möjligt.

I vår undersökning bestämde vi oss för att använda oss av kvalitativa intervjuer. Med kvalitativa intervjuer menas att vi ställer öppna frågor som ger utrymme till att kunna svara med egna ord. Syftet med kvalitativa intervjuer är att upptäcka och identifiera egenskaper, som till exempel en speciell uppfattning om något specifikt fenomen. En nackdel med denna metod är att det kan uppstå en maktposition mellan intervjuaren och den som blir intervjuad. Därför är det viktigt att man har kunskap i hur man intervjuar. För att få en så god intervju som möjligt gäller det att ha en bra maktposition därmed är det viktigt att klargöra syftet med intervjun för personen som skall bli intervjuad. Något som även är mycket viktigt är att visa ett genuint intresse och förståelse för personen som blir intervjuad och deras personliga åsikt. Viktigt i en kvalitativ intervju är att fundera över om frågorna man ställer skulle kunna tolkas på något annat sätt än hur vi tänkt oss (Patel & Davidson, 2003: 95-98). För att undvika eventuella missförstånd har vi tillsammans med vår handledare diskuterat om våra frågor skulle kunna ha missförstått på något sätt.

Vid användning av metoden intervju uppkommer troligtvis ett problem att man som intervjuvare inte kommer ihåg exakt vad personen säger (Patel & Davidson, 2003: 69-83). På grund av detta har vi valt att spela in intervjuerna på en MP3 spelare. För att få göra detta måste man ha den intervjuades tillstånd och det har vi uppmärksammat genom att skicka ut en tillståndsmall till pedagogerna på förskolan (Bilaga 2). En av nackdelarna med att spela in intervjuerna är att det kräver att man skriver ner intervjuerna och det tar tid. Den andra nackdelen är att närvaron av en bandspelare kan påverka svaren genom att personerna känner att de har svårt att prata fritt när någon spelar in samtalet (Patel & Davidson, 2003: 69-83).

4.3 Hur vi gick till väga

För att få svar på vårt syfte och frågeställningar valde vi att göra en observation på en förskola med en avdelning med barn i åldern 3-5 år. Vi valde i samråd med vår handledare att vara ute och observera i en vecka. Vi har koncentrat oss på en förskola för att få en djupare förståelse för hur samspelet ser ut just på denna avdelning. Om vi hade valt flera förskolor hade vi fått ett yttligare resultat på den förfogande tiden. För att få en ytterligare dimension kring vårt syfte valde vi också att intervju pedagogerna på avdelningen. För att få en bredare kunskap kring ämnet innan vi gick ut läste vi aktuell forskning kring. Den aktuella forskningen blir också en hjälp i vår analys kring det resultat som vi fick vid vår observation och våra intervjuer.

Vi var ute i en vecka på förskolan under vilken vi gjorde vår observationsstudie och intervju. Innan vi började observera var vi med i verksamheten utan att observera. Detta för att gruppen skulle vänja sig vid att vi var där. Vi följde pedagogerna i deras arbete i vardagen. Det gjorde att vi hade observationerna färskt i minnet och det gjorde det lättare att förstå det vi hade skrivit ner i våra anteckningar. I slutet av veckan gjorde vi intervjuer med pedagogerna på avdelningen där vi frågade bland annat hur de tänker kring samspelet med barnen och hur de tänkt i de specifika situationer som vi hade noterat. Vi observerade i någon timma och antecknade utifrån våra frågeställningar det som hände och därefter drog vi oss undan och skrev ner det som vi hade sett på datorn utifrån våra anteckningar. Efter intervjuerna och observationerna valde vi ut situationerna utifrån våra frågeställningar. Utifrån våra frågeställningar valde vi ut observationer från gården, ett par måltidssituationer och samlingar. Vi valde även ta med en situation från hallen eftersom det sker mycket samspel även där samt att situationen visar på att pedagogen måste känna barnen och därmed vet vem hon kan skoja med som i den specifika situationen. Därefter analyserade vi resultatet utifrån den litteratur som vi har läst samt de frågeställningar vi ställde oss. Innan vi gick ut och observerade barngruppen hade vi lämnat ut ett brev där föräldrarna fick ge sitt godkännande

till att barnen fick vara med i vår studie (Bilaga 2). Vi gav även pedagogerna brev som de fick skriva under inför intervjun (Bilaga 1).

Alla barn i gruppen förutom två fick vara med i studien. Situationer där dessa barn var inblandade har vi inte tagit med i vår undersökning. På avdelningen arbetar det fyra pedagoger, tre av dem hade gett sitt godkännande till att vara med i undersökningen.

Det som kan vara problematiskt i vår observation på förskolan kan vara att pedagogerna tänkte mer på hur de arbetade. Därmed kan samspelet se väldigt bra ut just under den veckan samt att vi bara har tittat efter specifika situationer, samspelet sker hela dagen och det är svårt att se allt som sker och händer under en dag. Eftersom vi bara var där en vecka är det svårt att se hur samspelet ser ut under en längre tid och hur det påverkar barnen. Under vår vecka var det relativt lugnt på förskolan, inga större händelser hände som skulle kunna ha påverkat resultatet. Eftersom vi hade förberett pedagogerna på intervjun samt på vilka frågor vi skulle komma ställa har de haft möjlighet till att tänka efter vad de skulle säga. Därmed kunde de säga det som de trodde att vi ville höra. Vi var även i en maktposition eftersom vi var två under intervjuerna och pedagogerna var själva.

I vår undersökning av tidigare forskning har vi bara hittat ett sätt att se på samspel. Vi hittade inte någon nyare forskning som säger emot den forskning vi hittade. Vi skulle ha kunnat tagit upp Freuds tankar om barns utveckling och samspel men ansåg under tiden att den inte var av vikt för varken syftet eller resultatet av vårt arbete.

4.4 Kvalitativ studie

Vi har valt kvalitativ studie eftersom vi vill se hur samspelet fungerar på en förskola. Vi kommer alltså inte att få fram ett resultat att så här är det, utan det blir mer en bild av hur det ser ut i den här förskolan just nu. Utifrån de situationer vi upptäcker tolkar vi och försöker förstå det som händer mellan pedagog och barn utifrån den forskning som vi har läst. En kvalitativ studie, enligt vad Staffan Stukát menar, är att man lägger tonvikten på helheten av det vi får fram i vår undersökning. Som vi tolkar Stukát är det viktigt att materialet vi får fram från vår observation skall tolkas och analyseras utifrån den rådande kontextmiljön. Det resultat som fås fram i en kvalitativ studie är inte tänkt att generaliseras, att så här är det. Det är inte meningen att vi skall förklara eller förutsäga något, utan resultatet skall tolkas och förstås utifrån den rådande kontexten (Stukát 2005: 30-53).

4.5 Tolkning

Att analysera och förstå det vi observerar är komplext. Dels måste vi ta hänsyn till att pedagoger och barn blir påverkade av att vi är där men även till hur den rådande kontexten ser ut. Vi behöver även förstå hur personerna i samspelet tänker. Nilsson och Waldemarson skriver att för att kunna tolka resultat av observationer och intervjuer är det viktigt att komma ihåg att en kommunikation inte sker isolerat utan är beroende av kontexten. Därför är det viktigt när man ska tolka en situation att man ser till det aktuella sammanhanget och hur det ser ut. Det man bör tänka på när man tolkar situation är att komma ihåg att personerna har egna erfarenheter och dessa avspeglar hur personen ser på situationen (Nilsson & Waldemarson 1990:9-14). Nils Gilje och Harald Grimen, båda verksamma vid Senter vitskapsteori vid universitetet i Bergen, skriver att om vi skall förstå hur människor tänker och handlar måste vi förstå deras språk och de begrepp som de använder för att beskriva sig själva (Gilje & Grimen 1992: 167-183). Därför använder vi oss av intervjuer för att få en större förståelse för pedagogernas agerande. Gilje och Grimen skriver vidare att en

samhällsforskarens problem ligger i att de måste tolka och förstå en värld som redan är full av tolkningar utav aktörerna själva (Gilje & Grimen 1992: 167-183). Problemet som kan uppstå för vår del med både intervju och observation är att vi gör våra tolkningar efter våra referensramar och vår förförståelse utav situationen. Dion Sommer skriver att barn blir påverkade på många olika sätt (Sommer, 2005: 116-224). Ett sätt som kan påverka barn är att det är förändringar i gruppen såsom vår närvaro i gruppen. Sommer fortsätter med att vi kan inte bara se till de olika kulturerna utan även det enskilda samhället (Sommer, 2005: 116-224). I det här fallet blir det enskilda samhället gruppen i förskolan

Den hermeneutiska cirkeln är en hjälp i hur vi kan tolka olika situationer, men även den visar på komplexiteten i att tolka samhälleliga fenomen. Den hermeneutiska cirkeln, skriver Gilje och Grimen, är när förhållandet utav en observation består utav en rörelse mellan helhet och delar. Det vi skall tolka och kontexten som fenomenet skall tolkas i. Det vi skall tolka och vår egen förförståelse. Hur vi tolkar ett fenomen beror på hur helheten tolkas. Hur vi tolkar helheten beror på hur vi tolkar delarna och hur vi tolkar delarna beror på helheten. Hur vi tolkar ett fenomen beror på kontexten och hur vi skall tolka kontexten beror på fenomenet. För att vi skall få en så korrekt tolkning av våra observationer av olika situationer måste vi dels ha en holistisk syn, där vi ser helheten och delarna men vi behöver även stämma av med aktörernas tolkning och syfte med det de gör (Gilje & Grimen 1992: 193-199).

4.6 Etiska dilemman

Enligt forskningsetik och forskareetik § 17 är det viktigt att personer som man vill ska ingå i forskningen har gett ett skriftligt samtycke till att de vill vara deltagare i forskningen. Den information som de berörda personerna bör ha fått innan är information av risker och följder, hur forskningen skall gå till, forskningens syfte, att forskningen är frivillig att delta i och att personen när som helst får avbryta sin medverkan. Det är viktigt att det står vem som är forskningens huvudman och vilka metoder som kommer att användas vid undersökningen. §16 (<http://kursportal.student.gu.se:19-20>). Eftersom det finns dessa bestämmelser har vi innan vi gick ut och genomförde observationerna och intervjuerna skickat ett brev med denna viktiga information (Bilaga 2 & 3). På grund av etiska dilemman har vi valt att fingera namnen på pedagogerna och barnen på förskolan. <http://kursportal.student.gu.se>

5. Resultat och analys

Förskolan ligger i ett bostadsområde med närhet till naturen. Barnen kommer från olika förhållanden, hälften av barnen i gruppen har ett annat modersmål än svenska. Förskolan består utav fyra avdelningar, två av dem har barn i åldern 1-3 och två har barn i åldern 3-5. Vi utförde vår observation på en av 3-5 årsavdelningarna. På avdelningen arbetar två förskolelärare; Kristina som har arbetat i 30 år och Maria som har arbetat i 9 år. Det finns även två barnskötare varav en arbetar heltid och en halvtid. Barnskötaren Lina som arbetar heltid är anställd som resurs på halvtid. Den andra halvan fyller hon upp för den som arbetar halvtid. Lina har arbetat i 23 år. Barnskötaren som arbetar halvtid var sjuk under vår vecka, därmed är inte hon med i vår observation.

Förskolan har en stor gård med sandlåda, klätterställning, gungor, rutschkana och en bit skog. Det finns också en liten fotbollsplan av asfalt där barnen spelar fotboll. På avdelningen vi var på finns det 4 stycken små rum med olika teman och ett större rum där de bland annat sitter och äter.

5.1 En dag på förskolan

Frukosten serveras klockan 8 och de flesta dagarna sitter barnen och pedagogerna vid två bord, en pedagog vid varje bord. Pedagogerna frågar vad barnen vill ha och serverar dem. Barnet får för det mesta inte ta själva, på grund av hygieniska skäl.

Efter frukost är det olika aktiviteter varje dag. Innan fri lek frågar pedagogerna vad barnen vill göra. Då får barnen bestämma vad det vill göra och fråga en kompis om den vill vara med och leka.

Vid 11:30 är det lunch. Då går det till ungefär på samma sätt som frukosten fast det är dukat på tre bord med en pedagog vid varje bord. Pedagogerna serverar barnen maten. Någon gång får barnen hålla upp själva, exempelvis mjölk. Efter lunchen går de ut och har fri lek.

Klockan 14:30 serveras mellanmål av pedagogerna. Denna vecka har de ätit ute på grund av det fina vädret. Pedagogerna serverar maten. Sedan är det fri lek. Vid 16:30 går de in på en annan avdelning och klockan 18:00 stänger förskolan.

5.2 Veckans aktiviteter

Måndagar går de ut på gården för att leka. Tisdagar är det temagrupp som aktivitet då barnen blandas med grannavdelningen. De har en skogs- och en dramagrupp. Onsdagar är det språkgrupper. De barn som ska börja skolan går iväg till en annan avdelning och har en stegvisgrupp. Många utav barnen på avdelningen har en språkgrupp där de övar lite extra med språket. De barn som är kvar hittar pedagogen på något med. Torsdagar har avdelningen stjärnsamling. På väggen på avdelningen hänger det 20 stjärnor och på varje stjärna finns det en bild på barnen. Det finns små band som är fäst vid stjärnan vid varje band sitter det små vita lappar eller små stjärnor. På de vita lapparna står det saker som barnen ska öva på som barnet själv har bestämt tillsammans med pedagog. När barnet har lärt sig det som står på lappen får barnet en stjärna där det står med guld eller silverpenna att det har lärt sig detta. När pedagogen har gått igenom alla barnen lottar de sedan ut ett barn som får vara veckans stjärna. Barnet får sätta sig på stjärnstolen och de andra barnen får berätta positiva egenskaper som detta barn har. Det barn som är veckans stjärna får vara en hjälpfröken på avdelningen och hjälpa pedagogerna att tvätta, vattna blommorna och duka. Barnet får även bestämma

vem som ska få gå och sätta sig vid matbordet efter samlingen. På fredagar får barnen ha med sig leksaker hemifrån och det är en mysdag.

5.3 Resultat och analys av observation.

Vi har lagt upp följande resultat och analys av observationerna, efter varje observation gör vi en analys av situationen.

5.3.1 Observation ett

Fyra pedagoger, två från varje avdelning går med några barn till skogen. Barnen går två och två fram till början av skogen. Då säger en pedagog att de skall ställa sig på ett långt led för de skall leka följa John. En pedagog från andra avdelningen går först och barnen följer efter henne och gör som hon gör. De går kors och tvärs och balanserar på nedfallna träd m.m. Maria går sist med några av barnen. Hon upprepar det som den andra pedagogen säger och gör. Maria gör också rörelserna och uppmuntrar barnen att de också skall göra likadant. Hon säger även till barnen att de skall titta på pedagogen som går först och frågar dem om de kan göra likadant.

– Nu är hon en fågel. Nu flyger fågeln. Kan du flyga som en fågel? säger Maria

– Frida, nu flyger du åt fel håll, säger Maria till ett barn.

När de kommer fram till en samlingsplats ställer de sig i en ring. Pedagogerna börjar samtala med barnen och frågar om det har hänt något här sedan förra gången. Ett barn berättar att de har hittat svamp här vid ett annat tillfälle. De samtalar lite kort om svamp, därefter är det ett barn som undrar om Findus¹ är med. Maria säger att Findus är kvar i väskan och sover.

– Är det någon förändring i skogen? frågar Maria igen.

Ett barn tittar upp och säger:

– Granen är annorlunda. Toppen är borta.

– Vad har hänt med granen tror ni? frågar Maria.

Ett av barn tror att det har varit en traktor som har varit där och gjort sönder trädet. Pedagogen talar inte om att barnets tankar är fel, utan de funderar tillsammans med de andra barnen om det skulle kunna ha varit en traktor.

– Skulle en traktor kunna få plats här? frågar Maria barnen. Barnen svarar inte på den frågan.

– Eller vad tror ni har hänt? frågar Maria

– Jag tror att det har varit en storm, säger ett barn.

Barnen och pedagogerna samtalar kring storm, hur det kan ha gått till när granens topp gick sönder i stormen. Barnen sjunger sedan en sång och efter sången vill Findus också vara med. När Findus kommer fram börjar barnen genast att samla skräp. Maria säger till den andra pedagogen att vi får hoppa över leken eftersom barnen vill samla skräp. När barnen kommer tillbaka till förskolan efter skogsutflykten springer de fram till Lina och kramar om henne.

¹ På förskolan har det ett tema arbete med Pettson och Findus. Findus är katten i boken. På avdelningen har det ett gosedjur som liknar katten Findus.

Vid intervjun frågade vi hur Maria tänkte i observation ett.

”Nu har vi mycket av planeringen i huvudet. Vad syftet var när vi gick ut i skogen. Då försöker vi ställa lite frågor styr in dem i det, men vi fångar även in det de säger och tar till vara på det.

Hon säger senare i samtalet att:

”de försöker fånga det som barnen upptäcker och upplever i skogen. Det är väldigt viktigt så att vi inte är jättestyrda över vår planering, utan har en planering om att tex gå in för balansövningar har vi då i bakhuvudet då tar vi med det men det händer så mycket annat som man måste ta fasta på.”

I intervjun kommer vi in på samtalet om grantoppen och Maria säger:

”Den höll vi på att missa för vi visste inte vad det var han tittade efter, men sedan fattade man det när man stannade till. Ja, och det har ju hänt någonting där. Då försöker vi ta reda på om vad det visste om det hur det kan bli på det här sättet. Det var många som visste det här med att det har varit storm och traktor. Det är ju inte helt fel heller. Det får man ju inte förkasta och säga Nej Nej, så är det inte, som vuxen för det är något som han har upplevt. Säger man: är det någon som vet något mer? Då kommer man ofta fram till det där det som du tänker på i planeringen. Det är väldigt viktigt att inte förkasta det barnen säger. De är väldigt kompetenta.”

5.3.2 Analys av observation ett

”*Det är barnet som erövrar omvärlden, vi vuxna kan bara skapa möjligheter för detta genom att vi stödjer, möter och utmanar deras lustfyllda lärande*” (Pramling Samuelsson & Sheridan 1999:9) I sitt agerande i denna observation möter Maria och utmanar barnen i det som kommer upp. De skriver vidare, att det är viktigt som pedagog att ta till vara på barnets intresse och vad de är upptagna med nu (Pramling Samuelsson & Sheridan 1999: 66-88). Maria tar till vara på barnens intresse. Hon hade planerat att de skulle leka i skogen med barnen, men eftersom barnen var mer intresserade av att plocka skräp lät hon barnen hållas. De samtalade även med barnen om skräp och kretsloppstänkandet. I situationen använde sig pedagogen utav den emotionell dialogen och den meningsskapande och utvidgande dialogen. Det innebär enligt Hundeide (2006:76-85), att man känner in barnets stämningsläge och initiativ och hjälper barnet att sätta ord på sina upplevelser och tar till vara barnets intresse. Pedagogen använder sig av det verbala maktspråket väl tolkat utifrån Baes sätt att se på det. Genom att hon sätter ord på barnens upplevelser missbrukar de inte sin makt utan de tar till vara på barnens intresse (Bae1996: 145-164). Barnen blir på så sett delaktiga i sitt lärande, även om det är så att Maria ställer följdfrågor för att komma dit som hon tänkt sig, men hon går ändå på barnens väg. I intervjun frågade vi hur Maria tänkte kring situationen i skogen hon säger då att, ”*det är väldigt viktigt att inte förkasta det barnen säger*”. Niss, Hindgren och Westin (2007:2) talar just om vikten av att visa uppmärksamhet och ha ett engagemang för barnens intresse. I denna situation tar Maria vara på barnens intresse, både i tankar och det hon faktiskt gör. Bae (1996:145-164) skriver, att som pedagog är det viktigt att vara lyhörd, ha en förståelse för barnet och ha en självreflektion. I skogsutflykten lyssnar Maria in vad barnen har att säga. Hon förkastar inte det de säger och hon har en förståelse för att barnen upplever situationen annorlunda än vad hon själv gör. Just självreflektion är väldigt viktigt när vi skall försöka förstå barnens upplevelse, eftersom de har en egen erfarenhet med sig. Det kan vara lätt att tro att barnen upplever saker på samma sätt som jag gör. I samtalet om grantoppen har Maria en självreflektion, hon tar vara på barnets tankar om att det tror att det har varit en traktor som gjort sönder granen. Maria menar på att det barnet säkert har erfarenheter utav att en traktor tar ner träd, därför kan man inte förkasta det barnen säger. Det är viktigt hur pedagoger tänker om barn. Pramling Samuelsson och Sheridan (1999:66-84) skriver, om att de förväntningar vi har på barnen har stor betydelse för deras identitetsskapande. De menar att

om pedagogen förväntar sig att barnet har något meningsfullt att säga lyssnar man på barnet, alltså tala med barnet, inte över huvudet på dem

5.3.3 Observation två

En pojke på 6 år tar en cykel från en flicka som är 3 år. Hon säger inget utan går av och han cyklar iväg med den. Hon går och tar en annan cykel. Lina säger till pojken att han skall komma. Barnet kommer till Lina. Lina frågar om det är så att han tog cykeln från flickan. ”Ja” säger han. Då säger hon att ”så får du inte göra eftersom hon blir ledsen. Nu får du lämna tillbaka cykeln”. Pojken cyklar mot det andra barnet och Lina säger åt honom ”Cykla nu inte bara förbi utan ge tillbaka cykeln”. Flickan i situationen sa inte ifrån när Kalle tog cykeln, utan gick bara av och lämnade ifrån sig den.

Pedagogen Linas tankar om observation två:

”Honom känner jag mer än andra eftersom jag är hans stöd och jag trodde inte att han skulle göra en sådan sak. Andra pedagoger såg ju vad som hände och han måste lära sig att så gör man inte bara för att han tycker det okej. Då får jag säga till honom. Han har lite svårt att förstå och uttrycka sig, så han blev lite ledsen eftersom han trodde att han inte skulle få cykla alls. Det är klart att han får det men han får inte ta hennes cykel. Måste alltid tänka på hur jag pratar med Kalle och se till att få ögonkontakt och jag kanske måste säga det på många olika sätt för att få fram det jag vill ha sagt och se om han förstår. Han är speciell och därför svår att förstå, Jag använder mycket bilder till honom för att han skall förstå.”

5.3.4 Analys observation två

Berit Bae pratar om definitionsakt där den vuxne har en positionsakt över barnet. Hur den makten utvecklas är beroende på hur den vuxne kommunicerar med barnet. Det är viktigt med förståelse, inlevelse och bekräftelse. Som pedagog är det viktigt att vara lyhörd och ha egen självreflektion (Bae1996: 145-164). Lina, trodde inte att pojken i fråga skulle göra en sådan sak, men ändå ändrade hon sitt sätt att se på situationen. Det innebär att Lina har självreflektion och kan ändra sina tankebanor och ser vad barnet behöver hjälp med. Med Kalle är det även lite speciellt eftersom han behöver lite extra stöd, främst vad gäller språket och kring hur man fungerar i det sociala samspelet. Lina sätter ord på händelsen för honom och berättar hur flickan känner det och vad han behöver göra för att rätta till situationen. Här är ett exempel på en reglerande och gränsättande dialog. Hundeide säger att barn behöver hjälp med gränssättning. Det är en handling som pedagog att hjälpa barnen att bemästra både sig själv och sin omvärld (Hundeide 2006: 76-85). I situationen berättar pedagogen om vikten av att säga till Kalle att så här får man inte lov att göra. Samtidigt så hjälper hon honom att sätta ord på vad det andra barnet känner. Vid detta tillfälle frågade hon aldrig vad det andra barnet kände, men föresatte hur hon skulle ha kunnat uppleva just denna situation. Det viktigaste för pedagogen i denna situation var att pojken skulle förstå att man inte beter sig på detta sätt. Pramling, Samuelsson och Sheridan (1999:9-29) menar att det är i mötet med andra människor som vi skapar en gemensam relation till omvärlden. Sommer (2005:116-224) skriver att det är i den sociala kommunikationen barnet skapar en kulturell kompetens. I de gemensamma vardagliga aktiviteterna i kulturens institutioner förankras barnets identitet och självuppfattning. Som vi tolkar Sommer måste barnen lära sig den sociala kompetensen, i det här fallet behöver den här pojken extra hjälp med de sociala relationerna. Därmed är Linas roll ännu viktigare för honom. Det andra barnet sa aldrig uttryckligen ifrån men hon kunde ändå ha känt sig överkörd. Lina frågade inte flickan hur hon upplevde situationen, flickan fick aldrig berätta för Kalle hur hon kände. När vi frågade Lina om den här situationen och hur

hon tänkte berättade hon att med Kalle är det lite speciellt eftersom hon är resurs för den här pojken. Det innebär att hon måste vara lite extra tydlig mot honom, bland annat använder hon mycket bilder i samtalet med honom. Lina har en maktposition över Kalle eftersom han har ett socialt handikapp. Bae (1996:145-164) skriver att vi vuxna har en naturlig maktposition över barnen överlag, maktpositionen kallar hon för definitionsmakt. Har barnet ett socialt handikapp blir det extra utsatt. Hon menar att hur maktpositionen uttrycks speglas i kommunikationen med barnet. Det visar sig i hur vi sätter ord på barnets upplevelser. Använder vi som pedagog vår definitionsmakt väl hjälper vi barnet att utveckla en god självkänsla och en respekt för andra (Bae, 1996:145-164). Lina använder sin definitionsmakt väl i samspelet med Kalle. Hon hjälper honom att sätta ord på sina tankar och upplevelser och hon stärker också orden med bilder. Vi frågade henne hur hon gör i andra fall där barnen hamnar i konflikt med varandra. Hon berättar att då försöker hon ta dem åt sidan och låter alla inblandade komma till tals. Hon är där mest för att vägleda och hjälpa dem att själva lösa konflikten. Hundeide (2006:76-85) pratar om olika dialoger och en av dialogerna är den reglerande och gränsättade dialogen. Det handlar att som pedagog vägleda barnet att tänka själv men samtidigt visa på vad som inte är socialt accepterat. I det specifika fallet visar hon för Kalle att det inte är rätt att ta cykeln från flickan bara för att han vill det. I andra situationer är hon där och vägleder barnen till att själva tänka efter vad de har gjort.

5.3.5 Observation tre

Frukostdags dag 3. Några barn sitter tillsammans vid matbordet och pedagogen Kristina står bredvid bordet och ställer fram frukosten. Ett av barnen tittar på ett annat barn. Det barnet som blir uttittat frågar Kristina:

– Varför kollar hon på mig?

– Det är för att du är så snygg, för det är du ju. säger Kristina till barnet.

Kristina berättade inte vad hon tänkte utifrån denna situation eftersom hon inte kommer ihåg den specifika situationen. Däremot belyser hon vikten av att vara en bra förebild:

"Att ha bra förebilder. Att man är med dem mycket. De lär sig samspelet för att stärka sin jagkänsla för dem själva."

Att stärka barnens personliga egenskaper hos barnen är något som genomsyrar alla tre pedagoger. I intervjun med pedagogerna säger alla tre, att barn är kompetenta, de har med sig en ryggsäck av erfarenheter och att det är viktigt att stärka barns självkänsla.

5.3.6 Analys av observation tre

När barnet känner att det duger precis som det är, blir det början till dennes identitetsutveckling. Det är viktigt att barnet får möta situationer och få nya erfarenheter. När barnet är med om olika erfarenheter är pedagogen där och hjälper barnet att förstå sig själv och det som barnet upplever (Pramling Samuelsson & Sheridan 1999: 66-88). I denna situation gör pedagogen situationen till en positiv upplevelse, därmed stärker pedagogen barnets självkänsla genom att bekräfta barnet. Pedagogen uppmuntrar också barnet i denna situation till att tycka om sig själv och utifrån Pramling, Samuelsson och Sheridan (1999:66-88) säger att när barnet får en positiv bild utav sig självt får det en positiv utveckling av sin egen identitet. Niss, Hindgren och Westin (2007:2) skriver också om vikten av engagerade pedagoger som visar ett stort intresse för barnet. Det ger barnet en bättre självkänsla menar författarna. Hundeide (2006:76-85) skriver om den emotionella dialogen där pedagogen känner in barnets stämningsläge och initiativ därmed möter pedagogen barnet med ett positivt känsloutryck. Det är viktigt att pedagogen definierar barnet som en person som pedagogen kan identifiera sig med. Genom sitt agerande stärker pedagogen barnets självkänsla. Niss, Hindgren och Westin(2007:3) belyser också vikten av hur vi ser på barn, de menar att det har

betydelse av hur vi bemöter barnet. Författarna och även pedagogerna vi intervjuade menar på att barnen tar efter oss och belyser därför vikten av att vara goda förebilder.

5.3.7 Observation fyra

Barnen har språksamling. Samlingen heter ”Stegvis” och börjar med en startsång. Pedagogerna frågar barnen vad de har bestämt att de skulle göra denna gång. Eftersom det är sista gången med ”Stegvis” får barnen vara med och bestämma vad som skall göras. Barnen berättar att de ska leka olika lekar. En lek är att de ska leka troll som är arga, ledsna eller förvirrade och det skall göras till musik. Kristina frågar:

– Hur vet man vad trollen ska visa att de är glad eller arg?

Ett barn svarar:

– Det hör man på musiken. När det är arg musik då är man arg. När det är glad musik är man glad.

– Ja är det så? svarar pedagogen.

Under leken kommenterar pedagogen och säger:

– Hur ser ni ut? Är ni glada?

Efter leken pratar pedagogerna om vilka känslor som de visade i ansiktet. Kristina säger:

– Det var ingen som var ledsen?

Ett barn säger:

– Jag var det.

Pedagogen säger:

– Det såg jag inte.

Efter detta pratar pedagogerna och barnen om hur man kan lösa problem och om hur barnen löste problem under veckan som har gått. De utgick ifrån barnens egna erfarenheter.

När vi frågar Kristina vad det var för tanke bakom denna samling säger hon bland annat att det handlar om att barnen ska kunna beskriva sina känslor med ord. Programmet som de använder sig av är ett redan färdigskrivet material som kommer från USA. Det består av olika kort som tar upp känslor, så som glad och ledsen. De behandlar även relationer och olika problemlösningar. Bak på korten står det vad man skall göra och förslag på lekar. Temat är redan bestämt men hur man angriper temat beror på barngruppen eftersom händelserna skall vara kända för barnen, exempelvis en konfliktsituation mellan några barn.

När vi frågade pedagogen om det finns möjlighet till att ta till vara barns egna intressen fick vi svaret att det var begränsat. *”Handlar intresset om det ämnet spinner vi vidare, men vill de något helt annat får de inte göra det”*.

5.3.8 Analys observation fyra

Detta är en styrd situation som bygger på upplevelser som barnen har varit med om på förskolan. Det kan vara roliga händelser eller konflikter som har uppstått mellan barnen. Även om denna situation är styrd utgår den från barnen och deras upplevelser. Hundeide (2002: 73-83) skriver att som pedagog i förskolan är det viktigt att man är lyhörd inför vad barnen är intresserade av och engagerade av samt, att som pedagog ta sig tid med barnen och dela deras erfarenheter och förmedlar meningen med lärandet. Bae (1996: 145-164) skriver om just vikten av att hjälpa barnen att sätta ord på sina upplevelser. Det är precis det som Kristina gör i denna situation. Även om konflikterna har skett några dagar innan hjälper de barnen att få möjligheter att till exempel lösa konflikter med andra människor vid senare tillfällen. Genom att pedagogerna arbetar med detta program får barnen träning i att kommunicera med varandra, vilket är viktigt att kunna för att klara sig i samhället. Det är precis detta som Nilsson och Waldermanson (1990: 29-47) skriver om att vi kommunicerar och samspelar med vår omgivning dagligen. Kommunikationen är ett redskap till att påverka sig själv och andra,

ett redskap till att få kontakt. Vilket resultat vi får i vår kommunikation beror på hur duktiga vi är på att kommunicera. Därmed är det viktigt att träna sig i att bli en god kommunikatör. Lpfö 98 står det att *”förskolan skall vara en levande social och kulturell miljö som stimulerar barnen att ta initiativ och som utvecklar deras sociala och kommunikativa kompetens”* (Läraryrket, 2007:27).

5.3.9 Observation fem

Barnen befinner sig i hallen för att klä på sig för utgång. En pojke visar att han inte har någon undertröja under tröjan:

- Är du naken där? säger pedagogen Maria
- Det här är pannan, säger barnet och pekar på magen.
- För mig är pannan här, säger Maria och visar med handen på huvudet.
- Nä, säger barnet. Här är pannan, och pekar på magen.
- Nu skojar du bara med mig, svarar pedagogen
- Nähä, säger barnet och skrattar.

Pedagogen Maria berättar under intervjun om den specifika situationen och hon säger:

”Jag tror att han skojade med mig och att han visste var pannan var någonstans. Jo, jag fattade det, jag visste att han visste vad pannan var. Vissa barn kan ju inte det språkmässigt och säger pannan om magen. Jag tror att han kunde det. Det var lite skämt. Några barn på vår avdelning skämtar friskt. Bra att ni frågar. För en utomstående kan det te sig konstigt. Det är lärorikt. Sedan får man passa sig för vissa barn förstår inte vitsen. Man kan bara skoja med barn som förstår det här med humor, men alla barn har inte det. Ett annat barn kan ta väldigt illa vid sig om man skämtar om något som det inte är med på det kan det vara jättekänsligt för. Då tar man dem inte riktigt på allvar, kan man säga. De kan känna sig förlöjligade. Man får passa sig väldigt noga när man kan skämta på det sättet. Det är väldigt viktigt att lära känna barngruppen. Det är bra att ni säger det, för även vi som har jobbat här i många år kan det bli totala missförstånd för att vi tänker så olika. Därav viktigt med möten för att få förklara sig hur man tänker. Jag tänkte från början om han inte vet om att pannan är här men tänkte sedan att det vet han och att han skojar. Det såg jag sedan att det var skoj.”

5.2.10 Analys observation fem

Att skapa sig bra relationer med barnet är en viktig del i det pedagogiska arbetet (Johansson, 2005:11). Pedagogen Maria säger själv att det är jätteviktigt att lyssna in barnet och att man inte kan skoja med vem som helst. Johansson (2003:11) skriver om just det här med att pedagogen behöver skapa möten mellan barns livsvärldar mellan pedagog och barn samt mellan barn och barn och att det behövs en intersubjektivitet. Med det menar hon att vi har en grundtillit till andra människor. Från och med första stund involveras vi i kommunikation med andra och med sin egen livsvärld. Maria känner barnen så väl i denna grupp så hon vet vem man kan skoja med. Det är via kommunikationen som man prövar sina idéer och får möjlighet till utmaningar (Niss, Hindgren & Westin 2007: 2-26). Genom att barnet skojar med pedagogen prövar det om det är okej att skoja barnet testar gränser för att ta reda på vad som är tillåtet. Förstår pedagogen mig på det sätt jag vill? Pedagogen Maria har den kompetensen och känner barnet så pass väl att hon bemöter honom på det sätt han vill bli bemött. Samtidigt utmanar hon honom i kommunikationen. Bae (1996:145-164) skriver om vikten att som pedagog ha förståelse och inlevelse för barnens synvinkel. Hon menar att pedagogen bör ha kompetensen, att kunna se barnets perspektiv på situationen. Pramling Samuelsson och Sheridan(1999:66-84) menar på att det är viktigt att kunna tolka och lyssna in barnet där barnet befinner sig.

5.2.11 Observation sex

Under måltiderna samtalar pedagogerna med barnen och är engagerade i det barnen säger. Samtalen handlar inte alltid om här och nu. Pedagogerna ställer följdfrågor för att förstå vad barnen säger. Allt pedagogerna gör med barnen handlar om att umgås och prata med barnen. Pedagogen är intresserad av vad barnen har att säga upplever vi genom att den upprepar det barnen säger och vill kontrollera om de har förstått rätt. Ett exempel på detta är:

Ett barn säger:

– Jag känner Kicki.

– Vem är det? svarar Lina.

Barnet ser lite generat ut och svarar inte.

– Var har du träffat henne då? frågar Lina

– På en väns kalas, säger barnet.

– Har du träffat henne på en väns kalas? svarar pedagogen

– Ja, säger barnet.

5.2.12 Analys av observation sex

Niss och Hindgren och Westin (2007:2) skriver om att det är viktigt för barnen att de har pedagoger som har ett genuint intresse och engagemang för deras upplevelser. Det är för att barnen skall utveckla en stark tro på sig själv. Ett barn som blir respekterat och omtyckt utvecklar lättare en god självkänsla. Det hela handlar, enligt författarna om att få till goda relationer mellan den vuxne och barnet där den vuxne har ett intresse för barnet. Pedagogerna i vår undersökning visar ett genuint intresse för barnen genom de många rika samtalen med dem. Pedagogen Kristina belyser att det viktigaste för barnens sociala utveckling är att man umgås med barnen. Lina pratar väldigt mycket med barnen för att hon tycker om att prata med dem. I ett sociokulturellt perspektiv belyser Dysthe (2003:31-55) vikten av språket som ett redskap för att kunna fungera i vårt samhälle. Det är precis som Lina säger, att när barnen får ett rikt språk har de större möjlighet att kunna fungera socialt och kunna lösa konflikter. Barn behöver hjälp att kunna kommunicera och detta hjälper pedagogen till att utveckla genom att ständigt prata och kommunicera med barnen. Pedagogen Lina berättar i intervjun om vad som enligt henne är viktigt för barnens sociala utveckling:

”Det är viktigt att de blir sociala. Socialt umgänge är jätteviktigt det är a och o, och att det får ett bra språk så att de kan uttrycka sig och inte slåss för att tala med varandra. Empati är något som alla kan lära sig men alla har inte med sig det.”

Nilsson och Waldermanson (1990:49-63) skriver att vilket resultat vi får av vår kommunikation beror på hur bra vi är på att kommunicera. Genom att lära oss att kommunicera förhindrar vi onödiga störningar i kommunikationen. Därmed har Lina insett vikten av att äga ett språk. Har vi inte ett språk blir det lättare att ta till våld. I exemplet i observationen ställer pedagogerna följdfrågor och upprepar det barnen säger. Pramling Samuelsson och Sheridan (1999:66-88) belyser vikten av att ta sig tid till att lyssna och se vad barnen är intresserade av. Bae (1996:145-164) belyser vikten av att lyssna och verkligen förstå hur barnet uppfattar situationen genom att upprepa det barnet säger. Att pedagogerna tar sig tid att prata med barnen och lyssna på barnen visar att det är viktigt för en social människa att kunna lyssna på andra människor.

5.3 Sammanfattning av resultat och analys

Att ta till vara barns intresse är något som är viktigt som pedagog enligt Pramling Samuelsson och Sheridan (1999:66-88). I samtliga observationer ser vi att pedagogerna är intresserade av barnen. Genom att pedagogerna sätter ord på barnens upplevelser samt att de inte förkastar det barnen säger visar de att de bryr sig om barnen. De menar att barnen har något att lära oss. Samlingen i skogen ser vi att pedagogen inte förkastar barnens upplevelse därmed visar dem att barnens upplevelser är viktiga. Bae (1996:145-164) skriver, att som pedagog gäller det att använda sitt verbala maktspråk på ett bra sätt. Det gör man genom att man lyssnar och tar till vara barnens intressen. Pedagogerna visar på en självreflektion genom att de ger barnen rätt till sina upplevelser och kan ändra på sin egen uppfattning av situationen. Situationen ute på gården visar pedagogen Lina på självreflektion eftersom hon kan ändra sin egen uppfattning av situationen. Bae (1996: 145-164) belyser vikten av självreflektion och det handlar om att se skillnad på sin egen uppfattning och barnets. I intervjuerna påtalar alla pedagogerna om vikten av att lära sig att vara social. För att bli social måste barnen tränas i social kompetens samt att kommunicera. I matsituationerna samtalar pedagogerna aktivt med barnen, Lina säger att det är för att ge barnen ett rikt språk. I och med att pedagogerna samtalar med barnen ger dem barnen en större möjlighet att uttrycka sig i exempelvis i konflikter. Nilsson och Waldermanson (1990:49-63) säger, resultatet av vår kommunikation är beroende av hur bra vi är på att kommunicera. Genom att träna upp vår kommunikationsförmåga får vi fram det vi vill utan onödiga störningar. I den sociala kommunikationen skapar barnen en kulturell kompetens (Sommer, 2005:116-224). Samlingen "Stegvis" visar pedagogerna sin medvetenhet genom att de övar barnen i att kommunicera med varandra, pedagogerna skapar därmed möjligheter för barnen att utveckla en socialkompetens. I mötet med andra människor i vår vardag skapar vi en gemensam relation till omvärlden (Pramling Samuelsson & Sheridan 1999:9-29). I programmet "Stegvis" tar de upp exempelvis konflikter som har hänt under veckan genom att få bearbeta dem tillsammans får barnen skapa gemensamma erfarenheter och gemensamma sociala regler. I situationen där pedagogen skojar med barnet krävs det att pedagogen känner barnet väl för att kunna skämta och veta att barnet kan ta skämt. Det visar på att pedagogen känner barnen i gruppen väl och menar på att det inte är alla barn man kan skämta med.

6. Diskussion

I ett sociokulturellt perspektiv föds vi in i en social och kulturell kontext. Vygotsky talar om att det sociala samspelet och kulturen har stor betydelse för utveckling och lärande för individen enligt Claesson (2002: 29-33). Detta synsätt har präglat hela vår utbildning och därmed vår syn på hur ett bra samspel ser ut. Vi anser utifrån ett sociokulturellt perspektiv att det är viktigt att tänka på hur vi bemöter barnen i vårt arbete. Det är i samspelet som individen formas.

6.1 Diskussion runt samspelet på förskolan

På den förskola vi observerade anser vi att de har ett bra och genomtänkt samspel med barnen. De har insett vikten av att ha ett bra samspel med barnen och de är medvetna om att det påverkar barnens utveckling. I vår observation såg vi att pedagogerna lyssnade aktivt och tog barnens upplevelser på allvar. Ett exempel på detta är att Maria inte förkastade barnets tankar om vad som hade hänt med grantoppen. Med det menar vi att pedagogerna är intresserade av barnen och vad barnen har att säga. De ser barnens erfarenheter som en tillgång. Vi har hört vid flera tillfällen att pedagogerna upprepar det barnen säger. Utifrån Bae (1996: 145-164) tolkar vi det som att upprepa vad barnet säger visar att pedagogen är intresserad av barnet och att barnet har rätt till en egen upplevelse.

Eftersom pedagogerna på avdelningen ständigt ställer följdfrågor och upprepar vad barnen säger, upplever vi att pedagogerna bryr sig om barnen. Johansson (2005:11) skriver om att som pedagog behövs det en närhet till barnen för att kunna skapa förutsättningar till möten mellan pedagogens och barnens värld. Vi måste ha en grundtillit till andra människor. Som pedagog innebär det att ha närheten till barnen för att kunna möta deras olika livsvärldar och upplevelser. Ett exempel där pedagogen visar att de är nära barnen är att de vet vilka barn de kan skoja med som i situationen där ett barn och pedagog skojar om var pannan sitter. Där kände pedagogen Maria barnet så väl att hon kunde skoja med det. Maria säger även att det inte är alla barn hon kan skoja med så det gäller precis det som Johansson skriver om att ha en närhet till barnen. Ett annat exempel på närhet till barnen är att pedagogerna kramar barnen mycket och barnen kramar gärna pedagogerna. Efter skogsutflykten springer några barn och kramar om pedagogen Lina. Att spontant krama en vuxen eller en kompis är inte så självklart hos många barn, men eftersom barnen känner en trygghet till pedagogerna blir det inte så konstigt att krama dem.

Genom att de tycker och visar att det är intressant och lärorikt att umgås med barnen visar pedagogerna att de tar barnen på allvar och att deras upplevelser och funderingar är viktiga. De visar att de tycker att barnen är kompetenta individer. Detta med att barnen är kompetenta är något de även säger när vi frågar pedagogerna hur de tänker om barn. I intervjuerna får vi veta att pedagogerna är väl medvetna om hur viktigt det är att barnen får en social kompetens, samt att det är viktigt att stärka barnens självkänsla. Med social kompetens menas enligt pedagogerna, att barnen har ett rikt språk och kan samspela med andra människor. Lina berättar i intervjun att hon tycker det är väldigt roligt att prata med barnen samtidigt som hon medvetet vill ge dem ett rikt språk med mycket ord.

I samspelet med andra människor formas vår identitet, skriver Nilsson och Waldermanson (1990:9-14). Därmed ser vi vikten av att vara goda förebilder för barnen samt att bekräfta och respektera dem för de de är. Det är i samspelet med sina kompisar och oss vuxna som deras identitet formas. Möter de enbart negativa vuxna och enbart får negativa kommentarer tror vi

att de kommer att skapa sig en negativ bild utav sig själva. Det i sin tur leder till bristande framtidstro. I läroplanen Lpfö 98 står det att förskolan och skolan skall uppfostra barnen till att bli goda samhällsmedborgare (Läraryrket, 27-29). På grund av denna uppgift ser vi att det har stor betydelse hur pedagogerna bemöter barnen. Ett barn som blir bemött med respekt och blir bekräftat kommer att formas till en individ med god självkänsla och som kan respektera andra. Det är viktiga egenskaper för att klara sig i det sociala samspelet ute i samhället. I dagens samhälle ställer vi höga krav på social kompetens. Därmed är det viktigt att barnen har med sig det. Har man som individ bristande social kompetens kan man få svårt att klara sig i samhället. För att barnen skall få goda förutsättningar till emotionell och mental utveckling behövs det medvetna pedagoger som är intresserade och engagerade i barnen samt att de kan ta barnens perspektiv.

Samspelet på den förskolan vi var ute på anser vi fungerade bra under den veckan som vi observerade. Pedagogerna använde sig av ett rikt ordförråd när de pratade med barnen. De lyssnade på dem och tog dem på allvar. Pedagogerna på förskolan ser barnen som kompetenta och belyser vikten av goda förebilder. De anser också att det är viktigt att lära barnen social kompetens. Vi anser att pedagogerna arbetar utifrån det sätt som de tänker även i lite mer pressade situationer. Vi anser att denna förskola är en bra förebild på hur samspelet med barnen bör fungera. Problematiken med vår observation är att just den veckan vi var ute var det ett bra samspel mellan pedagog och barn. Det vi däremot uppfattar är att pedagogerna är väl medvetna om samspelets betydelse för barnens utveckling. Har man kunskapen om samspelets betydelse är det mycket enklare att arbeta utifrån det tankesättet.

6.2 Våra egna reflektioner om samspelet

Vi som blivande pedagoger kommer att ha med oss en viktig kunskap om hur ett bra samspel bör fungera i en förskola för att barnen skall utveckla en god självkänsla. I vårt bakhuvud kommer vi att bland annat ha med den här förskolans inställning till barn samt det som Bae (1996: 145-164) och Johansson (2005: 11- 220) belyser i sin forskning. Det vi tänker på är att visa ett stort intresse för barnen och att ta barnen på allvar eftersom de har rätt till en egen upplevelse. Vi anser att barnen är kompetenta individer och har med sig en ryggsäck med erfarenheter som vi vuxna kan lära oss utav. Genom att bygga trygga relationer med barnen samt skapa en trygg miljö kommer barnen känna sig trygga anser vi. Med en trygg miljö med trygga vuxna gör det ingen skada om man som vuxen skulle tappa tålamodet någon gång. Det är bara mänskligt och visar på att vi vuxna inte alltid är perfekta (Niss, Hindgren & Westin 2007:1-2). Det är något som vi anser, att det är viktigt för barnen att få möta vuxna som inte alltid är perfekta för även det kan skapa ångest för barnen, att de måste vara så perfekta själva och mår dåligt om det skulle göra någonting fel. Det är bra för en pedagog att veta att man inte gör någon skada om man skulle tappa tålamodet någon gång och bli arg om samspelet på förskolan fungerar bra i övrigt.

Den förskola som vi har observerat anser vi har ett bra samspel med barnen. Erfarenhet från tidigare VFU perioder upplever vi att samspelet inte fungerar som det borde göra och att pedagoger inte alltid har kunskapen om samspelets betydelse. Vad det beror på är något som skulle kunna forskas vidare på. Vi anser utifrån ett sociokulturellt perspektiv att det är viktigt att tänka på hur vi bemöter barnen i vårt arbete eftersom det är i samspelet som individen formas. Därför anser vi att det är viktigt med vägledande samspel i förskolan eftersom det påverkar hur barnet utvecklas. Vi anser att det behövs mer forskning kring samspelet och dess betydelse i en människas utveckling. Vi har en åsikt om och önskar att programmet ICDP var mer synligt ute på förskolorna och att alla som arbetar på förskolan får utbildning inom ICDP.

6.3 Slutsats

Vårt syfte med arbetet var att fördjupa och undersöka hur samspelet fungerar mellan pedagog och barn i en förskola. För att få svar på vårt syfte ställde vi oss frågorna: Hur ser ett bra fungerande samspel ut? Är det viktigt att pedagogerna har kunskap om samspelets betydelse? För ett bra fungerande samspel mellan pedagog och barn säger tidigare forskning: För att samspelet skall fungera bra behöver pedagogerna lyssna och samtala med barnen, samt upprepa vad barnen säger för att vara säkra på att de har förstått barnet rätt. I samspelet behöver pedagogen bekräfta barnen och vara medveten om sin definitionsmakt gentemot barnen. En pedagog bör ha en självreflektion och känna barnen i barngruppen. I förskolan vi var och observerade på visade på ett bra fungerande samspel och pedagogerna hade den kunskapen om samspelets betydelse. Pedagogerna lyssnade på barnen och var intresserade av vad barnen hade att säga. Pedagogerna på förskolan anser vi har en självreflektion, det kan vi se eftersom de inte förkastar vad barnen har att säga.

Under matsituationerna samtalar pedagogerna ständigt med barnen. Det visar på att pedagogerna är intresserad av barnen samt tar dem på allvar. Eftersom de samtalar mycket med barnen ger de dem ett rikt ordförråd det visar på att pedagogerna är medvetna om samspelet och kommunikationens betydelse för barnens utveckling. I samlingarna ser vi att pedagogerna på den här förskolan har en självreflektion, med det menar vi att de kan skilja på sina egna upplevelser och barnens. Det är något som Bae (1996:145-164) belyser vikten av i sin forskning. Även ute på gården visar pedagogerna på självreflektion eftersom de kunde ändra sin uppfattning utav situationen som uppstod. I det specifika fallet anser vi att det skulle vara bra om hon även hade pratat med flickan om hennes upplevelser av situationen.

Utifrån forskningen som vi har läst anser vi att det är av stor vikt att blivande pedagoger har en god kunskap om samspelets betydelse. Med ett bra samspel anser vi underlättar inläring, det menar vi med att har barnen en trygg och tillåtande relation med pedagogerna blir lusten till att lära större. Innan vi fokuserar oss på inläring anser vi, som forskaren Hundeide (2002:13-25) att man måste bygga en trygg relation med gruppen. Johansson (2003:195-220) skriver att samspelet fungerar mindre bra på en del förskolor och att de finns förskolor som endast samtalar med barnen vid tillsägelser eller när barnen frågar något. Pedagogerna tar inte tillvara på barnens intresse samt fångar inte de vardagliga kommunikativa situationer som exempelvis vid matbordet. På grund av detta kan vi slutligen fråga oss varför inte samspelet fungerar bra på en del förskolor? Har inte alla pedagoger den medvetenheten eller kunskapen om samspelets betydelse. Därmed anser vi att det behövs det mera forskning kring pedagogers medvetenhet om samspelets betydelse för barnens sociala utveckling.

7. Referenslista

- Bae, Berit. (1996). *Det intressante i den alminnelige – en artikelsamling*. Pedagogisk Forum.
- Claesson, Silwa. (2002). *Spår av teorier i praktiken*. Studentlitteratur: Lund.
- Dysthe, Olga (Red). (2003) *Dialog, samspel och lärande*. Studentlitteratur: Lund
- Gilje, Nils & Grimen, Harald (1992). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Daidalos AB: Göteborg
- Hundeide, Karsten. (2002). *Vägledande samspel*. Rädda barnen, ICDP Sweden Och författaren.
- Hudeide, Karsten.(2006). *Sociokulturella ramar för barns utveckling – Barns livsvärldar*. Studentlitteratur: Lund.
- Johansson, Eva.(2003). *Möten för lärande. Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Statens skolverk: Stockholm
- Läraryrskommittén. (2007). *Lärarens handbok*. Solna
- Nilsson, Björn & Waldemarson, Anna-Karin (1990). *Kommunikation Samspel mellan människor*. Studentlitteratur
- Niss, Gunilla, Hindgren, Lisbeth och Westin Marjut. (2007). *Vägledande samspel i förskolan*, International Child Development Programme
- Patel, Runa & Davidson, Bo. (2003 tredje upplagan). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Studentlitteratur: Lund.
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan Sonja, (1999). *Lärandets grogrund: perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*. Studentlitteratur: Lund
- Sommer, Dion (2005). *Barndomspsykologi. Utveckling i en förändrad värld*. Andra reviderade utgåvan. Runa förlag
- Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Studentlitteratur: Lund
- Säljö, Roger. (2000) *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*: Prisma: Stockholm
- Internet
- <http://kursportal.student.gu.se/data/LAU370VT08/Kursinformation/Forskningsetik-overhead.pdf?ticket=ST-2680397-pi9SXaQbKLjzbC3IDKET>

Bilaga 1

Anhållan om tillstånd för att ni kan delta i en undersökning inom ramen för ett examensarbete vid lärarutbildningen vid Göteborgs universitet

Vi är 2 studenter som utbildar oss till lärare vid Göteborgs Universitet. Vi skall nu skriva den avslutande uppgiften inom lärarutbildningen som är vårt examensarbete och som ger oss vår lärarbehörighet. Arbetet motsvarar 10 veckors heltidsstudier och skall vara klart i maj. Examensarbetets syfte är att undersöka på hur ni pedagoger bemöter och kommunicerar med barnen på förskolan. För att kunna besvara på detta syfte behöver vi samla in material genom att intervjua och observera er pedagoger på avdelningen.

På er Förskola kommer undersökningen att genomföras under veckorna 16- 17. Vi vill med detta brev be om tillåtelse till att ni vill delta i den intervju och observation som ingår i examensarbetet. Samt att under intervjun få tillåtelse att få spela in intervjun. Alla som är delaktiga kommer att garanteras anonymitet. De Förskolor som finns med i undersökningen kommer inte att nämnas vid namn eller på annat sätt kunna vara möjliga att urskilja i undersökningen. I enlighet med de etiska regler som gäller är deltagandet helt frivilligt. Ni har rättigheten att intill den dag arbetet är publicerat, när som helst välja att avbryta deltagandet. Materialet behandlas strikt konfidentiellt och kommer inte att finnas tillgängligt för annan forskning eller bearbetning.

Vad vi behöver från er är att ni skriver under detta brev och så snart som möjligt.

Sätt således ett kryss i den ruta som gäller för er del:

jag vill vara med i undersökningen

Jag vill inte vara med i undersökningen

Datum

.....
underskrift/er Namn förtydning

Har ni ytterligare frågor ber vi er kontakta oss på nedanstående adresser eller telefonnummer:

Med vänliga hälsningar

Karolina Nilsson

073-9698215

Petra Linusson

0739-854183

karolina.n.1984@gmail.com

Handledare för undersökningen är Jan Stid: Jan.Stid@jmg.gu.se Göteborgs Universitet, Journalistik och media kunskap.

Kursansvarig lärare är Jan Carle, docent, Göteborgs universitet, Sociologiska institutionen
031 786 4792

Bilaga 2

Anhållan om tillstånd för att ert barn kan delta i en undersökning inom ramen för ett examensarbete vid lärarutbildningen vid Göteborgs universitet

Vi är 2 studenter som utbildar oss till lärare vid Göteborgs Universitet. Vi skall nu skriva den avslutande uppgiften inom lärarutbildningen som är vårt examensarbete och som ger oss vår lärarbehörighet. Arbetet motsvarar 10 veckors heltidsstudier och skall vara klart i maj. Examensarbetets syfte är att titta på hur pedagogerna bemöter och kommunicerar med barnen på förskolan. De viktigaste frågorna vi behöver få svar på är Hur bemöter pedagogerna barnen på förskolan? Hur viktigt är det med en bra kommunikation mellan barn och pedagog?

För att kunna besvara dessa frågor behöver vi samla in material genom observation med barnen på avdelningen.

På er Förskola kommer undersökningen att genomföras under veckorna 16- 17. Vi vill med detta brev be er som vårdnadshavare om tillåtelse att ert barn deltar i den observation som ingår i examensarbetet. Alla barn kommer att garanteras anonymitet. De Förskolor som finns med i undersökningen kommer inte att nämnas vid namn eller på annat sätt kunna vara möjliga att urskilja i undersökningen. I enlighet med de etiska regler som gäller är deltagandet helt frivilligt. Ert barn har rättigheten att intill den dag arbetet är publicerat, när som helst välja att avbryta deltagandet. Materialet behandlas strikt konfidentiellt och kommer inte att finnas tillgängligt för annan forskning eller bearbetning.

Vad vi behöver från er är att ni som elevens vårdnadshavare skriver under detta brev och så snart som möjligt skickar det med eleven tillbaka till skolan så att ansvarig lärare kan samla in svaret vid tillfälle. Sätt således ett kryss i den ruta som gäller för er del:

Som vårdnadshavare ger jag tillstånd att mitt barn deltar i undersökningen

Som vårdnadshavare ger jag inte tillstånd att mitt barn deltar i undersökningen

Datum

.....
vårdnadshavares underskrift/er

.....
elevens namn

Har ni ytterligare frågor ber vi er kontakta oss på nedanstående adresser eller telefonnummer:

Med vänliga hälsningar

Karolina Nilsson

073-9698215

Petra Linusson

0739-854183

karolina.n.1984@gmail.com

Handledare för undersökningen är Jan Stid: Jan.Stid@jmg.gu.se Göteborgs Universitet,
Journalistik och media kunskap. Kursansvarig lärare är Jan Carle, docent, Göteborgs
universitet, Sociologiska institutionen 031 786 4792